

Detroit aan de Vecht

Door Quirijn Metz

Steden herbergen meer en meer verschillende nationaliteiten. De culturele diversiteit is zo groot dat er geen sprake is van een internationale, maar van een transnationale stad. Behalve een uitwisseling tussen verschillende nationaliteiten zien we ook een uitwisseling tussen verschillende culturen. Het integratievraagstuk, voor zover dat bestaat, is onderdeel van een verandering van de stedelijke samenleving. Wat betekent transnationaliteit voor de dagelijkse praktijk in de stad Utrecht?

Daarover ging de Stand van de Stad-lezing van René Boomkens, auteur van het boek 'De nieuwe wanorde. Globalisering en het einde van de maakbare samenleving', lid van de Raad voor Cultuur en hoogleraar sociale en cultuurfilosofie aan de Rijksuniversiteit Groningen. De Stand van de Stad-lezing is een initiatief van Tumult en de Public Space Foundation die dit jaar voor de tweede keer werd gehouden en waar opnieuw opvallend veel publiek op afkwam.

Vorig jaar was de Vlaamse dichter en filosoof Lieven de Cauter te gast, die aan de hand van tien begrippen een diagnose gaf van de problemen waaraan de moderne stad volgens hem op tamelijk korte termijn ten onder zal gaan. De Cauter signaleerde het einde van de open stad. Saillant genoeg verwees hij in zijn lezing naar Boomkens, die in onze cultuur van meubelboulevards de voortekenen van een 'capsulaire beschaving' zag. Hierin gaat de mens van de ene 'gesloten entiteit' (bijvoorbeeld de verkaveling van zijn huis) via een capsule (zijn auto) naar een volgende gesloten campus of enveloppe (een shopping mall). De shopping mall is met private security bewaakt en het atrium geeft een apart gevoel, namelijk dat je niet buiten hoeft te komen.

Boomkens beschreef hoe de globalisering een eind maakt aan de modernistische droom dat sociale processen stuurbaar zijn via bijvoorbeeld stadsplanning. Het 'integratievraagstuk', stelde hij, is de manifestatie van een nieuw soort transnationale stadssamenleving. Het zou een fabel zijn om te denken dat culturele aanpassing de oude orde kan herstellen. Door het accent te leggen op de vermeende culturele en religieuze wortels van het vraagstuk wordt de complexiteit of gelaagdheid van de problematiek in feite ernstig gereduceerd, aldus Boomkens. Dat heeft twee gevolgen. Ten eerste wordt de problematiek gedramatiseerd, simpelweg door alle aandacht te concentreren op de godsdienst en de daarmee verbonden

culturele praktijken. Ten tweede zou de monocausale benadering van het vraagstuk als een cultureel of religieus vraagstuk suggereren dat er een eenduidige oplossing voorhanden is. Oftewel gedwongen integratie, bijvoorbeeld door verplichte taalcurricula. In navolging van prinses Maxima ("De Nederlander bestaat niet") betoogde Boomkens dat het integratievraagstuk niet bestaat. Een hele reeks problemen, die niet stuk voor stuk tot 'de islam' kunnen worden teruggebracht, zijn in feite het vraagstuk van de transnationale stad.

Kenmerk van deze steden: ze hebben zowel een kosmopolitische economische elite als een grote groep laaggeschoolde arbeidsmigranten. Volgens Boomkens is dit een mondiaal proces. Zoals in Tokyo honderdduizenden niet-Japanse Aziaten leven, zo vormt Nederland op zijn eigen manier een 'global city'. Onder meer de groeiende invloed van een netwerk van nieuwe communicatie- en informatiemedia zorgt voor een nieuwe politieke en culturele orde die welbeschouwd aan bijna geen enkel land voorbijgaat. De Nederlandse obsessie met integratie, zo zei Boomkens, komt voort

uit de fatwa van ayatollah Khomeiny aan het adres van Salman Rushdie, de aanslagen van 11 september 2001, de moord op Pim Fortuyn en die op Theo van Gogh.

In plaats van over integratie van 'vreemden' in het nationale lichaam zouden we het volgens Boomkens moeten hebben over de continuïteit van het gebruik dat wij maken van steden. Hij zette zich af tegen het gangbare functionalisme waarmee doorgaans over steden wordt gesproken en waarbij ze vier functies vervullen: werken, wonen, verkeer en recreatie. De filosoof ziet steden liever als min of meer toevallige samenklontering in plaats van organismen. Een stad is een verzameling plekken, cruciaal voor de levens die wij leiden. Sommige plekken worden echter als uitermate onstedelijk ervaren omdat er bijvoorbeeld nauwelijks wordt gewerkt. Er zijn nu eenmaal verschillende groepen gebruikers van stedelijke plekken: bewoners, werkers, reguliere bezoekers en eenmalige bezoekers. Steden nemen met andere woorden continu een andere gedaante aan.

Referent van Boomkens was Gideon Bolt, stadsgeograaf aan de Universiteit Utrecht. Hij reageerde en vertaalde delen van Boomkens' verhoog naar de stad Utrecht. Bolt kon zich in grote lijnen vinden in wat Boomkens vertelde, al benadrukte hij dat hij Utrecht niet echt als een grote stad beschouwt. Zo'n dertig procent van de Domstad is van allochtone afkomst. Toch wees hij erop dat Utrecht minder inwoners heeft en een eenzijdiger samenstelling van de bevolking heeft dan de meeste steden waar Boomkens het over heeft. Betrek je de segregatie naar etniciteit en inkomen tussen 2000 en 2007 erbij, dan valt bovendien op dat het inkomen in deze periode bij zowel Turken, Marokkanen als Surinamers is gestegen.

Een groeiende kloof tussen arm en rijk wuifde Bolt dan ook weg.

Samen met collega Ronald van Kempen publiceerde Bolt het boek 'De mantra van de mix', waarin ze vraagtekens zetten bij het heersende mengingsideaal. Uit hun onderzoek naar de plannen van de 31 grootste gemeenten van Nederland bleek dat 29 gemeenten de concentratie van bevolkingsgroepen als probleem zien voor een gezonde toekomst. Waarom dat zo is, blijft echter een raadsel. Bolt vraagt zich dan ook hardop af wat er zo erg is aan een ongemengde wijk. Laat mensen wonen waar ze willen, is de strekking van zijn betoog. Gelijkgestemden hebben over het algemeen nu eenmaal de behoefte om te klitten. Overheden die daar iets aan willen doen door middel van menging doen aan symboolpolitiek, aldus Bolt, die opmerkte dat het belangrijkste wat mensen doen in hun wijk nog altijd slapen is.

Na het antwoord van Bolt ging hij onder leiding van journalist Jos van Beurden nog kort in debat met Boomkens. Vraag: hebben jullie nog gouden tips voor bestuurders? “Zie buurten niet meer als buurten. Romantiseer ze niet”, suggereerde Boomkens. “Zorg voor iets buurtversterkends zoals vensterscholen.” Bolt had ook nog wel een idee voor de lokale overheid: het beleid 'misschien eens' evalueren. “Er zijn allerlei onzinnige projecten waarvan er een paar succesvol zijn. Alleen: die komen nooit weer. Geef wijken budgetten en bewoners zeggenschap.”

Moeten we niet gewoon stoppen met beleid maken op stedelijk gebied, gooide Van Beurden nog maar eens een knuppel in het hoenderhok. Dat was nog meer koren op de molen van de twee. Bolt: “Met name de Vogelaarwijken zouden zich minder moeten vastklampen aan een blauwdruk vanuit Den Haag. Leg je de plannen van verschillende steden naast elkaar, dan lijken ze verdacht veel op elkaar, maar er zit wel een landelijk stempel op.” Ook Boomkens vond dat de (voormalige) minister

voor Wijken te veel de indruk wekte dat er 'natiebreed' een en hetzelfde speelt. “In Groningen wonen 1800 Turken, maar niemand die ze weet te vinden. Totaal onvergelijkbaar met Amsterdam en ook met pakweg Heerlen.” De maakbare samenleving bestaat volgens jullie dus niet, probeerde Van Beurden naar een conclusie toe te werken. Kijkend naar het fiasco in de Bijlmermeer was Boomkens inderdaad geneigd dat te denken. “Er zou een nieuwe mens komen; beschaafder. Niet dus.” Wat we de laatste tijd wel zien, is wat wel wordt genoemd het nieuwe paternalisme. Een proactieve overheid die vindt dat ze allerlei ongewenst gedrag moet tegengaan. “De boel moet bij elkaar blijven, maar dan moeten we ons wel zus en zo gedragen. Alleen wie bepaalt hoe zus en zo eruitziet?”

De vraag stellen is 'm beantwoorden, maar was voor Harrie Bosch (de Utrechtse wethouder van Wonen) reden genoeg om naar voren te lopen. Hij was 'geïrriteerd' door de 'beschamende onverschilligheid' van B & B. “Is het nou zo'n schande”, vroeg hij zich af, “dat wij zoiets als schooluitval willen aanpakken? De verhalen die ik hoor doen geen recht aan de werkelijkheid.” Bolt was niet onder de indruk van de kritiek: hij antwoordde dat de wethouder hem verkeerd had begrepen. Hij pleitte er helemaal niet voor om alles op zijn beloop te laten. Bosch bleef een andere mening toegedaan: hijzelf zag wel degelijk heil in zoiets als mengen. “Het verspreiden van de lusten en de lasten over de stad helpt wel degelijk.” Boomkens schoot zijn co-referent te hulp; zij verdedigden niet een afzijdige overheid. Wel vielen zij Vogelaar aan. In de woorden van de filosoof: “Het onderwijsbeleid verander je niet door een paar bomen om te hakken.” Bosch zei te geloven in zowel een ruimtelijke als sociale aanpak van de problemen. Hij had goed nieuws voor degenen die geen overlast veroorzaken: zij zouden in de nabije toekomst voorrang krijgen bij het toewijzen van een woning.

De slotvraag luidde wat voor kansen deze tijd biedt voor goed burgerschap. “Laten we eerst de definitie breder maken, dan kunnen meer partijen eraan bijdragen”, besloot Boomkens. Bolt had het laatste woord. Zijn reactie: “Individuele burgers kunnen het verschil maken.”